

City break la ruinele Turnului Babel

Dorel FÎNARU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

dorelfinaru@yahoo.com

Abstract: The following lines are trying to argue that far from being a divine punishment, the current Babelic diversity of the planet is a brilliant and complex expression of the huge cultural diversity of our planet, because the Language, in the historical form of languages, is a fundamental form of human culture. Linguists warn that, unless steps are taken to protect linguistic diversity, and in particular of endangered or endangered languages of imminent disappearance, half of the over 7,000 languages spoken today on the Earth will be gone in 2050.

Keywords: *Tower of Babel, Ur-Sprache, language policy, linguistic diversity, endangered languages.*

Toate mitologiile și religiile lumii conțin un episod „lingvistic” referitor la limba originară, la *Ur-Sprache*, limba unică primordială: „Avînd o etimologie divină directă, – afirmă George Steiner – *Ur-Sprache* a fost în concordanță cu realitatea ca nici o altă limbă după Babel sau după dezmembrarea marelui șarpe care înfășura lumea din mitologia indienilor carib. Cuvintele și obiectele s-au potrivit la perfecție. Așa cum ar spune un epistemolog modern, a existat o trasare completă, punct cu punct, a limbii pe adevărata substanță și formă a lucrurilor. Fiecare denumire, fiecare proporție a fost o ecuație, cu rădăcini unic și perfect definite, între percepția umană și realitățile situației. Limbajul nostru se interpune între percepere și adevăr ca un geam prăfuit sau o oglindă deformată. Limba paradisiului era ca o oglindă perfectă: lumina unei înțelegeri totale străbătea prin ea. Astfel Babelul a reprezentat o a doua cădere a omului, în unele privințe la fel de tristă ca și prima” [Steiner 1983: 88-89].

Episodul Turnului Babel din *Facerea* are la bază texte din antichitatea timpurie, printre care și epopeea sumeriană *Enmerkar*. Să ne reamintim fragmentul biblic:

- „1. În vremea aceea era în tot pămîntul o singură limbă și un singur grai la toți.
2. Purcezînd de la răsărit, oamenii au găsit în țara Senaar un șes și au descălecat acolo.
3. Apoi au zis unul către altul: «Haidem să facem cărămizi și să le ardem cu foc!» și au folosit cărămida în loc de piatră, iar smoala în loc de var.
4. Și au zis iarăși: «Haidem să ne facem un oraș și un turn al cărui vîrf să ajungă la cer și să ne facem faimă înainte de a ne împrăștia pe fața a tot pămîntul!»

5. Atunci S-a pogorît Domnul să vadă cetatea și turnul pe care-l zideau fiii oamenilor.

6. Și a zis Domnul: «Iată, toți sînt de un neam și o limbă au și iată ce s-au apucat să facă și nu se vor opri de la ceea ce și-au pus în gînd să facă.

7. Haidem, dar, să Ne pogorîm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul.»

8. Și i-a împrăștiat Domnul de acolo în tot pămîntul și au încetat de a mai zidi cetatea și turnul.

9. De aceea s-a numit cetatea aceea Babilon¹, pentru că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pămîntul și de acolo i-a împrăștiat Domnul pe toată fața pămîntului.” [Biblia 1982: *Facerea*, XI, 1-9]

Comentatorii, în majoritatea lor, văd fărîmițarea limbilor ca pe o pedeapsă divină iar amintirea limbii unice rămîne pentru oameni amintirea unui paradis pierdut, pe care de-a lungul secolelor nu vor înceta să caute să-l regăsească. „Oamenii din *Facerea* – scrie Paul Zumthor – pun la cale să ridice un Turn al cărui vîrf să ajungă la cer, adică ceea ce constituie emblema oricărei verticalități. Dumnezeu îi va pedepsi fărîmițîndu-le limba: abolind astfel acea verticalitate inițială, manifestă, a limbajului, acea identitate, astăzi cu greu de conceput, a cuvintelor spuse și a capacității de a spune. În acest sens, omul a pierdut limba originilor. El va vorbi altele, virtual degradate și neapărat în conflict. Totuși, amintirea unei limbi uitate, dar care dă sens într-un anumit fel frazelor pe care le rostește, nu se va șterge cu totul (în adîncurile cele mai ascunse ale ființei sale): duh nevăzut, care revine la aceste fraze ca o lumină surdă.” [Zumthor 1998: 171].

Diversitatea lingvistică actuală a planetei este uimitor de mare. Deși în decursul evoluției limbajului uman multe limbi au dispărut, din motive diverse, astăzi sînt înregistrate ca limbi vii între 6.000 și 9.000 de limbi.² Această diversitate babelică a limbilor lumii, departe de a fi o pedeapsă divină, e o expresie strălucitoare și complexă a mării diversități culturale a planetei noastre, pentru că limbajul, sub forma istorică a limbilor, e o formă fundamentală a culturii umane. „Chiar dacă două treimi dintre limbile lumii nu posedă o scriere, o limbă tot are o literatură orală compusă din mituri, legende, povestiri și cîntece, care poartă cu ele istoria și cultura oamenilor care o vorbesc. Toate societățile omenești au avut o literatură orală și o mare parte din literatura scrisă își are originile în narațiunea orală, așa cum *Odiseea* a fost consemnată de Homer sau basmele, precum *Cenușăreasa*, au fost colectate de frații Grimm în secolul XIX, în Germania. La fel, toate limbile posedă vocabulare bogate cu care descriu mediul, acțiunile, gîndurile și sentimentele celor care le vorbesc, dar și sisteme gramaticale complicate, prin care sînt exprimate relațiile între cuvinte și propoziții. Limbi așa-zis primitive nu există,

¹ Etimologii consideră, în general, că *Babel*, ca și *Babilon*, au la origine cuvîntul ebraic *balal* („a amesteca, a încurca”), dar nu lipsește nici etimologia *babili* („poarta lui Dumnezeu”) > *Babilon*.

² Diferențele de număr provin, în general, din insuficiența delimitare a termenilor de *limbă* și *dialect*. În afara numeroaselor exemple cînd lingviștii înșiși au păreri divergente, intervin adesea o serie de factori extralingvistici, situație în care uneori o limbă este considerată un simplu dialect, iar alteori un dialect este considerat limbă, cel mai adesea din motive politice.

ba chiar cele mai multe limbi de nișă au gramatici la fel de complicate și de dificile ca orice limbă standardizată, de largă răspândire.” [Austin 2009: 9].

Explicarea mării diversități a limbilor se face, în general, prin punerea în prim-plan a raportului limbă – societate și a ramificațiilor sale: „funcționând numai într-o comunitate umană istoricește constituită, iar numărul unor astfel de comunități fiind foarte mare, în mod implicit, și numărul limbilor este foarte mare, fiecare dintre comunități având, în principiu, limba sa deosebită de a celorlalte. Această diversitate a limbilor este dată, prin urmare, de comunitățile respective, care folosesc fiecare limbile ce le vin prin propria tradiție istorică, economică, culturală și de civilizație, încât fiecare individ uman deprinde abilitatea de a folosi o limbă sau alta în funcție de comunitatea în care se dezvoltă. Acest lucru este posibil deoarece prin naștere el posedă facultatea limbajului, adică aptitudinea de a folosi semne în comunicare, aptitudine care este direcționată de mediul comunitar spre folosirea limbii care-i este proprie.” [Oprea 2008: 90-91].

Apariția și evoluția limbajului marchează o etapă decisivă în evoluția spirituală a omului. Fiecare dintre cele peste 7.000 de limbi vorbite astăzi pe pământ reprezintă o imagine lingvistică asupra lumii. De fapt limbajul este o formă a culturii care (re)crează lumea, realitatea ontologică pentru ființele care îl folosesc. Mai mult, limbajul este forma supremă a culturii, căci toate celelalte forme – arta, știința, mitul, religia, filozofia etc. se servesc la rîndul lor de limbaj. Limbajul este definitiv pentru ființa umană și asta pentru că „Pe de o parte este *logos*, înțelegere a ființei; pe de alta este *logos intersubiectiv*, formă și expresie a istoricității omului. Omul trăiește într-o lume lingvistică pe care o creează el însuși ca ființă istorică. Acestea sînt cele două dimensiuni esențiale ale limbajului: dimensiunea subiect-obiect și dimensiunea subiect-subiect. Ca limbaj în general, limbajul corespunde primei dimensiuni, relației omului cu ființa. Ca limbă, corespunde în același timp relației cu ceilalți oameni cărora, tocmai prin intermediul limbajului însuși, li se atribuie «umanitatea»: capacitatea de a se întreba asupra ființei și de a o interpreta.” [Coșeriu 2009: 52].

Logocentrismul coșerian, *lumea dinspre limbaj și nu limbajul dinspre lume* își are originea, crede Johannes Kabatek, în filozofia idealistă germană, acea „adevărată filozofie a limbajului” cum o numea Coșeriu. E vorba îndeosebi de Herder, care formulează ideile centralității limbii, de Hegel, care subliniază două caracteristici fundamentale ale limbajului, *alteritatea* și *istoricitatea*, dar mai ales de Wilhelm von Humboldt, pentru că acesta, pentru prima dată în istoria meditațiilor despre limbaj, adaugă filozofiei și o perspectivă lingvistică autentică [Kabatek 2015: 41, 42]. Începînd cu Herder, limbajul devine punctul de plecare, nucleul și punctul de sosire al unei bune părți a gândirii filozofice. Prin Humboldt este descoperită diversitatea uimitoare a limbilor lumii, în general, „diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității”, în special [Humboldt 2008], într-un text care, așa cum aprecia Martin Heidegger, avea să marcheze în mod decisiv atît filozofia limbajului, cît și lingvistica propriu-zisă.

Coșeriu observa că separarea lingvisticii limbilor de lingvistica vorbirii implică „riscul de a supraestima diversitatea limbilor, adică de a considera fiecare limbă ca pe ceva închis în sine însuși și de a nu mai găsi nici o cale de acces de la o limbă la alta, în timp ce, în realitate, fiecare limbă este, într-adevăr, un sistem istoricește specific, dar specific în interiorul a ceea ce este «universal» în limbaj, așa încît fiecare limbă, după cum a văzut deja Humboldt, este o cheie pentru toate celelalte.” [Coșeriu 2009: 40].

Identitatea limbilor, demonstrează logic Humboldt, precum și înrudirea lor „trebuie să se bazeze pe identitatea și înrudirea dintre formele lor, căci efectul nu poate fi egal decît cu cauza sa. Forma decide în mod exclusiv cu ce alte limbi se înrudește o anumită limbă.” [Humboldt 2008: 87]. În lingvistica limbilor, uimitoare este individualizarea limbilor în interiorul universalității limbajului: „Căci atît de admirabilă este, în limbă, individualizarea în interiorul concordanței universale, încît se poate spune cu egală îndreptățire și că întreaga specie umană deține o singură limbă, dar și că fiecare om deține o limbă proprie” [Humboldt 2008: 87].

Din această perspectivă, limbajul se materializează întotdeauna ca limbă sau, altfel spus, „ca limbaj care s-a dezvoltat în istorie și care este istoric determinat. Limbajul este înțelegere a ființei, dar nu din partea unui subiect absolut, nici a individului empiric, ci din partea omului istoric care, tocmai de aceea, este în același timp o entitate socială.” [Coșeriu 2009: 52].

Într-un anume sens, o limbă istorică reprezintă un aspect politic al limbajului: aspectul politic al limbajului este limba; și dat fiind că limbajul este totdeauna limbă, el este totdeauna politic. Deja faptul de a vorbi o limbă este un act politic implicit, deoarece exprimă adeziunea la anumite tradiții și la o anumită comunitate istorică, cel puțin virtual opusă altor comunități [Coșeriu 1996: 20].

Dimensiunea politică a limbajului ține de *istoricitatea* sa și este o trăsătură definitorie: „La aceste planuri se referă politica lingvistică ca ansamblu de atitudini și activități deliberate destinate să afirme și să promoveze o alteritate istorică anumită și care tind să *guverneze* direct sau indirect comportamentul lingvistic al unei comunități. Dar, în timp ce dimensiunea politică în sine, fiind trăsătură definitorie a limbajului, este ceva permanent și general, politica lingvistică se referă totdeauna la situații istorice concrete. De aceea, opozițiile implicate de ceea ce e politic (între *limbi*, între *dialecte*) sînt numai eventuale, în timp ce politica se referă la opoziții reale” [Coșeriu 1996: 22].

Un act de politică lingvistică poate afirma în mod intenționat solidaritatea puterii politice cu o anumită limbă în cazul unui stat plurilingv. Din această perspectivă se poate vorbi de *politici lingvistice liberale* și de *politici lingvistice dictatoriale*. Aceasta este situația, de pildă, în două țări europene învecinate: Elveția și Franța. Dacă în primul stat patru limbi au, cel puțin teoretic, statut egal de limbi oficiale și naționale, politica lingvistică restrictivă a Franței acordă doar francezei acest statut plasînd, printr-un act de voință politică, alte limbi (occitană, bretonă, catalană, bască etc.) într-o poziție inferioară, ceea ce contribuie decisiv la statutul și vitalitatea limbilor respective. Teoretic, o anumită limbă niciodată nu poate fi impusă

vorbitorilor, tocmai pentru că o limbă istorică înseamnă *a ști* să vorbești acea limbă, iar verbul *a ști*, după cum observa Coșeriu, nu se conjugă la imperativ. Tocmai de aceea „o limbă trebuie în mod necesar să fie adoptată. Dar vorbitorul care adoptă o limbă poate să se vadă *obligat de circumstanțe* – adică de rațiuni practice – să o facă. Și aceasta este ceea ce se numește impunerea unei limbi: este o adoptare nemotivată intern, ca manifestare și extensiune a alterității proprii, ci determinată din exterior, prin rațiuni practice [Coșeriu 1996: 22].

Politica lingvistică poate rămâne în stadiu lingvistic atunci când se dorește menținerea și promovarea unei limbi, în regiuni precum Occitania, Sardinia, Galicia, Bretania sau se poate transforma în politică pur și simplu atunci când se dorește obținerea independenței politice a unor regiuni în care se vorbesc limbi diferite, ca de pildă în Catalonia și Țara Bascilor din Spania.

În concluzie, politica lingvistică poate acționa – crede Coșeriu – la trei niveluri diferite: politica lingvistică se dezvoltă – și poate dobîndi caracter conflictual de luptă politică – în trei planuri diferite: în planul *limbii istorice*, ca afirmare a unei anumite limbi istorice în raport cu alte limbi istorice; în planul *limbii comune*, ca afirmare a unei forme comune în opoziție cu alte forme ale aceleiași limbi istorice; și în planul *limbii exemplare*, ca afirmare a unei exemplarități idiomatice față de alte exemplarități posibile. Și, plecînd de la planul limbii comune, activitatea politică se dezvoltă de asemenea – și mai ales – în planul metalingvistic al planificării idiomatice [Coșeriu 1996: 24].

În perioada „romantică” a clasificărilor tipologice, tipul flexionar, specific limbilor indo-europene vechi (sanscrită, greacă, latină) și limbilor mai noi provenite din acestea, a fost considerat multă vreme cel mai complex și cel mai evoluat dintre tipurile lingvistice, și aceasta din cauza unui fel de inegalitate, de discriminare, de „rasism” lingvistic, inacceptabile deja pentru omul sfîrșitului de veac XX și începutului de secol XXI. Orice limbă, concretizare a facultății limbajului, formă unică, irepetabilă a culturii umane, indiferent de numărul de vorbitori, de durata existenței, de numărul de urmași, de creațiile culturale, literare realizate în ea și lăsate moștenire umanității, are o importanță egală pentru istoria evoluției ființei umane. De aceea omul zilelor noastre, printr-o politică lingvistică planetară, ar trebui să ocrotească mai ales acele limbi periclitare, aflate pe cale de dispariție sau în pericol iminent de extincție, la fel cum ocrotește plantele și animalele aflate în aceeași situație. Sigur că planeta și viața ei culturală ar putea exista și dacă pe pămînt ar rămîne și s-ar folosi o singură limbă, la fel cum, o spun mai multe mari religii, s-ar fi întîmplat la începuturile lumii. Numai că o asemenea perspectivă ar însemna o imensă sărăcire culturală, o nivelare prin globalizare inacceptabile pentru diversitatea ființei umane, a culturii ei, pentru biodiversitate în general.³

Lingviștii avertizează că, dacă nu se iau măsuri de protejare a diversității lingvistice și în special a unor limbi periclitare sau aflate în pericol iminent de dispariție, jumătate din limbile vorbite astăzi pe glob vor fi dispărut în 2050. O

³ „Rasismul” lingvistic anterior „se rafinează” ulterior într-un soi de *monopol lingvistic* contemporan, datorat în bună măsură „invaziei”, la nivel planetar, a limbii engleze (inclusiv în varianta ei americană).

măsură imperios necesară este aceea de a înregistra, folosind noile mijloace electronice de înregistrare a sunetului și imaginii, cât mai multe și mai diverse texte/discursuri în limbile periclitate, cele mai multe dintre ele nebeneficiind de scriere. S-ar salva astfel, pentru istoria culturală a planetei, tezaure lingvistice inestimabile, pentru că toate limbile propun o viziune diversă asupra unei lumi unice, toate au un *geniu al limbii*, toate sînt mărturii ale evoluției spirituale a omului și implicit a planetei locuite de om.

În privința diversificării pe continente, cele mai multe limbi sînt vorbite în Africa și apoi în Asia. Insula Noua-Guinee, a doua insulă din lume ca suprafață, după Groenlanda, este insula pe care se vorbesc cele mai multe limbi din lume (peste 850). Statul Vanuatu este țara cu cea mai mare densitate lingvistică pentru că o populație totală de 267.000 de locuitori (în 2015) vorbește 113 limbi indigene, alături de cele trei limbi oficiale – bislama, franceza și engleza.

În 2002-2003, UNESCO a cerut unui grup de experți asupra limbilor în pericol să alcătuiască un document⁴ referitor la *Vitalitatea și dispariția limbilor*. A fost realizat un document care evaluează vitalitatea limbilor după nouă criterii:

1. Transmiterea limbii de la o generație la alta;
2. Numărul absolut al vorbitorilor;
3. Proporția de vorbitori din ansamblul populației;
4. Utilizarea limbii în diferite domenii publice și private;
5. Reacția în fața noilor mijloace de comunicare (radio, televiziune, internet etc.);
6. Mijloace de învățare și predare a limbilor;
7. Atitudini și politici lingvistice la nivelul guvernului și al instituțiilor – uzaj și statut oficiale;
8. Atitudinea membrilor comunității față de propria lor limbă;
9. Tipul și calitatea documentelor.

Spicuim și alte observații prezente în acest raport:

„Acest document își propune să ajute comunitățile de vorbitori, lingviști, educatorii și decidenții (inclusiv puterile publice, aleșii locali și organizațiile internaționale) să găsească mijloacele de a revitaliza limbile în pericol.”

Cei nouă factori enumerați ar trebui să permită părților interesate să identifice acele domenii care cer o atenție imediată: realizarea unei documentări asupra limbilor, instrumentele pedagogice, formarea de lingviști locali, formarea de profesori de limbi, inovarea în materie de politică lingvistică, sensibilizarea opiniei publice, dar și ajutorul financiar, logistic și tehnic (din partea lingviștilor, a ONG-urilor, a autorităților locale sau a organizațiilor internaționale).

Partea a II-a a documentului, intitulată *Diversitatea lingvistică în pericol* reproduce cuvintele spuse în 1999 de Natalia Sangama, o bunică din populația

⁴ Raportul poate fi studiat în întregime pe <http://www.unesco.org/culture/heritage/intangible/>.

chamikuro: „Visez în chamikuro⁵, dar visele mele nu le pot povesti nimănui, pentru că nimeni în afară de mine nu mai vorbește chamikuro. Te simți singur când nu mai ești decît tu.” Iată aprecierile care se fac în documentul UNESCO asupra diversității lingvistice a lumii: „Diversitatea lingvistică este indispensabilă patrimoniului umanității. Toate limbile, oricare ar fi acestea, oferă o mărturie unică asupra geniului cultural al popoarelor. Moartea unei limbi înseamnă prin urmare o pierdere pentru întreaga umanitate. Din cele 6.000 de limbi înregistrate în lume, multe sînt amenințate de dispariție. Este imperativ necesar să realizăm o documentație, să adoptăm noi politici lingvistice și să realizăm noi puncte de sprijin pentru a redinamiza aceste limbi.”

Documentul definește în continuare conceptul de *limbă în pericol*: „O limbă este în pericol când este pe cale de dispariție. Ea este periclitată atunci când vorbitorii săi încetează să o mai folosească, rezervînd utilizarea sa unor domenii din ce în ce mai restrînse și atunci când ea nu se mai transmite din generație în generație. [...]”

Se estimează că 97% din populația mondială vorbește 4% din limbile lumii și, invers, 96% din limbile lumii sînt vorbite de 3% din populația mondială [Bernard 1996: 142]. Eterogeneitatea noastră lingvistică este prin urmare, în esență, sub intenția unei mici minorități a populației mondiale.

Chiar limbi care au mai multe mii de vorbitori nu mai sînt învățate de către copii; mai mult de 50% din limbile lumii își pierd vorbitorii. După estimările noastre, 90% dintre ele ar putea fi înlocuite de către limbi dominante de acum și pînă la sfîrșitul secolului al XXI-lea.

O limbă poate fi periclitată atît de către forțe externe, cît și de forțe interne: „O limbă poate fi pusă în pericol de forțe externe, ca efect al unei dominații militare, economice, religioase, culturale sau educative sau de forțe interne, precum percepția negativă pe care o comunitate o are despre propria sa limbă. Presiunile externe generează adesea presiuni interne a căror juxtapunere oprește transmiterea tradițiilor lingvistice și culturale între generații. Multe popoare autohtone, care își asociază condiția socială defavorizată propriei culturi, au tendința de-a crede că nu merită să-și salveze limba. Ele renunță la limba proprie și la cultura proprie în speranța că astfel vor învinge discriminarea, își vor sporii veniturile, vor avea o mai mare mobilitate sau că își vor face loc pe piețele mondiale.”

Dispariția unei limbi, mai ales dacă în urma ei nu rămîn mărturii scrise, reprezintă o pierdere ireparabilă pentru cultura umanității: „O limbă care moare antrenează pierderea iremediabilă de cunoștințe unice în plan cultural, istoric și al mediului. Fiecare limbă e o mărturie proprie a experienței umane. De aceea cunoașterea limbilor, oricare ar fi acestea, poate găsi un răspuns pentru întrebările fundamentale ale zilei de mîine. De fiecare dată când o limbă moare, pierdem o parte a elementelor care ne ajută să înțelegem structura și funcția limbilor, preistoria umanității și să menținem marea varietate de ecosisteme în lume. Populațiile vizate

---

⁵ Limbă amazoniană (Peru) din familia macro-arawakană, ramura maipureană; în clasificarea noastră din volumul *Lingvistica limbilor lumii* este inclusă în marea familie amerindiană.

riscă înainte de toate să resimtă această dispariție ca pe o pierdere de identitate culturală și etnică” [Bernard 1992: 82-89; Hale 1998: 192-216].

Ar fi extrem de interesant, de pildă, să verificăm ipoteza Sapir-Whorf (care afirmă în esență că *limba vorbită de un om îl determină să conceapă și să înțeleagă lumea în care trăiește*) în cazul unor limbi rare și neobișnuite, precum limba amazoniană pirahã.

Toate măsurile luate în vederea evitării dispariției unei limbi și salvării diversității lingvistice nu-și vor revela rolul pozitiv dacă nu vom atribui „un rol semnificativ limbilor minoritare, în funcție de necesitățile vieții contemporane, atât în plan local, cât și național și internațional. Aceasta va conduce la folosirea lor cotidiană în comerț, educație, scriere, arte și/sau în media. Pentru aceasta trebuie obținut sprijinul economic și politic al comunităților locale și al guvernelor naționale. Toate țările trebuie să poată dispune de urgență de informații sigure asupra situației limbilor minoritare pentru a susține eforturile în acest sens la toate nivelurile.”

Cartea roșie UNESCO a limbilor în pericol prevede, printre altele, necesitatea primirii de informații sistematice asupra limbilor în pericol, inclusiv asupra statutului lor și gradului de urgență al măsurilor care trebuie întreprinse, dezvoltarea cercetării și colectării de material asupra limbilor în pericol, mai ales pentru acelea pentru care astfel de activități nu au fost întreprinse pînă acum. Ar trebui avute în primul rînd în vedere limbile izolate lingvistic, limbile foarte interesante din perspectivele lingvisticii tipologice, istorice și comparative, ca și limbile al căror risc de dispariție pare iminent. Ar mai trebui întreprinse activități pentru stabilirea unei comisii internaționale de proiecte și o rețea de centre regionale de cercetare precum și sprijinirea publicării de materiale – studii și articole de specialitate, reviste, volume, atlase lingvistice etc. – asupra limbilor în pericol. În cazul limbilor pentru care dispariția este iminentă e nevoie ca utilizînd mijloacele tehnice ale începutului de mileniu III să se realizeze colectarea, analiza și descrierea de date lingvistice referitoare la aceste limbi.

În 2001, UNESCO a adoptat în unanimitate *Declarația universală asupra diversității culturale* în care se afirmă că limbile minoritare și mai ales limbile în pericol trebuie susținute prin toate mijloacele posibile, la nivel planetar. A venit timpul ca noi toți să ne mobilizăm pentru a menține nu doar biodiversitatea, ci și diversitatea lingvistică și culturală, atât de amenințate în epoca globalizării. Avem o responsabilitate comună, aceea de a salva și de a transmite generațiilor viitoare un număr cît mai mare de limbi.

În document se recunosc și legăturile care există între biodiversitate, diversitatea culturală și diversitatea lingvistică. În privința raportului dintre diversitatea lingvistică și biodiversitate, documentul afirmă că dintre cele 900 de ecoregiuni pe care organizația World Wide Fund for Nature⁶ le-a stabilit în lume, 238 (cunoscute sub numele de *Global 200*) sînt de o importanță extremă pentru menținerea viabilității ecologice a planetei noastre. Numeroase grupuri etnolingvistice trăiesc în aceste regiuni. E vorba de populații care au acumulat cunoștințe ecologice bogate de-a lungul timpului. E foarte bine să se facă o paralelă între eforturile pentru conservarea

⁶ WWF este cea mai importantă organizație internațională independentă din lume care realizează proiecte de conservare a naturii.

biodiversității și cele pentru conservarea diversității lingvistice. Cercetătorii pot studia, prin analogie, legăturile între biodiversitate și diversitatea lingvistică și culturală a planetei, ca și cauzele și consecințele pierderii acestei diversități.

Raportul se încheie afirmând că una dintre rațiunile pentru care trebuie să promovăm diversitatea lingvistică se regăsește, simbolic, în aceste afirmații ale unui bătrîn navajo: „Dacă tu nu respiri, aerul nu există. Dacă tu nu mergi, pământul nu există. Dacă tu nu vorbești, lumea nu există.” Nenumită, lumea nu există pentru că, așa cum sublinia Coșeriu, postulând „un logocentrism radical” [Kabatek 2015: 41], „Limbajul e cel care conferă *existență* lucrurilor: el nu este o nomenclatură pentru clase de lucruri recunoscute dinainte ca atare. Bineînțeles, limbajul nu creează *entitățile*, ci le creează *ființarea*: le face să fie într-un fel sau altul, le face să fie acesta sau acela. Astfel, limbajul nu creează arborii, ci îl creează pe *a fi arbore* (și nu, de exemplu, plante în general sau reprezentînd o altă specie). Acesta este modul în care limbajul ne conduce spre o lume ordonată de lucruri. Delimitînd modalități ale *existenței*, el ne permite să constatăm sau să recunoaștem în lume *entități* corespunzînd acestor modalități, oferindu-ne, în acest fel, posibilitatea de a cerceta lucrurile în ele însele.” [Coșeriu 2016: 532].

BIBLIOGRAFIE

- Austin 2009: Peter K. Austin (coordonator), *1000 de limbi. Limbi vii, pericolitate și dispărute*, traducere din limba engleză de Mihnea Gafița, București, Editura ART, 2009.
- Bernard 1996: Russell H. Bernard, *Language Preservation and Publishing*, în vol. Nancy H. Hornberger (editor), *Indigenous Literacies in the Americas. Language Planning from the Bottom up*, Berlin, Mouton de Gruyter, 1996, pp. 139-156.
- Bernard 1992: Russell H. Bernard, *Preserving Language Diversity*, în rev. “Human Organization”, vol. 51, nr. 1, 1992, pp. 82-89.
- Biblia 1982: *Biblia sau Sfînta Scriptură* (1982): Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a prea fericitului părinte Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.
- Coșeriu 1996: Eugeniu Coșeriu, *Limbaj și politică*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, Chișinău, nr. 5, 1996, pp. 10-28.
- Coșeriu 2016: Eugeniu Coșeriu, Dorel Fînar, Dumitru Irimia, *Mic tratat de teorie a limbii și lingvistică generală*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2016.
- Coșeriu 2009: Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fînar, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009.
- Eco 2002: Umberto Eco, *În căutarea limbii perfecte*, traducere din limba italiană de Dragoș Cojocaru, Iași, Polirom, 2002.
- Fînar 2015: Dorel Fînar, *Lingvistica limbilor lumii*, Iași, Institutul European, 2015.
- Hale 1998: Ken Hale, *On Endangered Languages and the Importance of Linguistic Diversity*, în vol. Lenore A. Grenoble, Lindsay J. Whaley, *Endangered Languages. Language Loss and Community Response*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, pp. 192-216.
- Humboldt 2008: Wilhelm von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii,

- tabel cronologic, bibliografie și indici de Eugen Munteanu, București, Editura Humanitas, 2008.
- Kabatek 2015: Johannes Kabatek, *Tradiții discursive. Studii*, editori Cristina Bleorțu, Adrian Turculeț, Carlota de Benito Moreno, Miguel Cuevas-Alonso, București, Editura Academiei Române, 2015.
- Oprea 2008: Ioan Oprea, *Comunicare culturală și comunicare lingvistică în spațiul european*, Iași, Institutul European, 2008.
- Steiner 1983: George Steiner, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, traducere de Valentin Negoită și Ștefan Avădanei, Prefață de Ștefan Avădanei, București, Editura Univers, 1983.
- Zumthor 1998: Paul Zumthor, *Babel sau nedesăvârșirea*, traducere, prefață și note de Maria Carпов, Iași, Polirom, 1998.
- <http://www.unesco.org/culture/heritage/intangible/>